

OPATIJA

PARKOVI / DIE PARKANLAGEN

RADOVAN DOMAC

Parkovi Opatici

2775

OPATIJA

PARKOVI I ŠETALIŠTA / DIE PARKANLAGEN
UND PROMENADEN

Sr 16 slika u tekstu i dva plana
Mit 16 Abbildungen im Text und zwei Pläne

ZAGREB 1955

Opatija, biser Jadrana, predstavlja danas sigurno jedno od najljepših i najprivlačnijih turističkih mjesta i ljetovališta na našem moru. Tisuće stranih i domaćih turista posjećuju svake godine Opatiju, i svi oni onose odande nezaboravne utiske. Gotovo svaki strani turist želi, makar samo letimično, da posjeti Opatiju na prolazu kroz našu zemlju. Opatija je glasovita i po raznim muzičkim i kulturnim festivalima, internacionalnim priredbama, kongresima i slično.

Koji su razlozi, da je Opatija postala tako poznata ne samo kod nas nego i u vanjskom svijetu? To su ponajprije neobično blaga i ugodna klima, uvjetovana prvenstveno naročito povoljnim položajem, zatim savršeni komfor, koji se ovdje pruža svakom turistu — u tom pogledu je Opatija naše prvo ljetovalište — i napokon neobično bujni i prekrasni parkovi, nasadi, vrtovi i šetališta, kojima Opatija upravo obiluje.

Posebno značenje ima Opatija zahvaljujući upravo svome biljnome pokrovu. Ne samo parkovi i nasadi, nego i šira okolina Opatije ističe se od ostalih naših obala prvenstveno po lovoriki, koju ćemo susresti gotovo na svakom koraku od Voloskog pa do Lovrana. To zimzeleno stablo nije nigdje na Jadranu tako bujno razvijeno kao ovdje. Mjestimično nalazimo čitave šumice i gajeve lovorike, a nema takoreći vile i vrta, gdje ne bismo naišli na ovu biljku. Svojim zimzelenim lišćem s posebnim, opojnim mirisom i tisućama malenih cvjetova ukrašuje lovorika Opatiju i daje joj pravi mediteranski karakter.

Uz prirodne sastojine lovorike, koje predstavljaju nesumnjivo najveću vrijednost ovoga kraja, ističu se i parkovi Opatije, kako po svome sastavu, tako i po broju. U njima ćemo sresti najrazličitije biljke istočne Azije (Kina, Japan), Indije, Australije, Sjeverne i Južne Amerike i t. d. Sve ove egzote svjedoče o neobično blagoj klimi Opatije: dovoljno je pogledati razne palme, kao što je na pr. z u m a r a (*Chamaerops excelsa* i *Ch. humilis*), š u m s k a d a t u l j a (*Phoenix silvestris*), k o k o s (*Cocos campestris*) i niz drugih, koje ovdje odlično uspijevaju, pa da se osvjedočimo o tome. A na-

pokon ovdje cvatu u slobodnoj prirodi kamelije, lovorvišnja, japanska mušmula i druge egzote subtropskih krajeva, kao što su bambus, razne vrste akacija, magnolije, juke i slično.

Svrha ove knjižice nije opisati sve parkove i vrtove Opatije niti dati neki kompletni popis biljaka, koje se ovdje uzgajaju. To bi naime bilo nemoguće stoga, jer je čitava Opatija zapravo jedan ogroman vrt, gdje nas na svakom koraku iznenađuje po koja egzotična biljka ili kakav prekrasan nasad. Konačno — Opatija je zapravo i nikla unutar šumaraka lovorike, između kojih proviruju hoteli i vile, pa je upravo po tome ona i poznata.

Ipak, nastojat ćemo da se u ovome kratkom prikazu osvrnemo na glavne parkove i šetališta Opatije ističući pri tome sve one egzotične biljke, koje su od posebnog značenja. Svaki onaj, tko se zanima za ovaj zaista interesantni i bogati biljni svijet, naći će u ovoj knjižici ono, što ga zanima, a napokon na kraju i plan dvaju glavnih parkova sa pripadajućim popisom biljnih vrsta.

Nije ovo prvi pokušaj, da se opišu parkovi Opatije. To je učinio već 1913. naš poznati botaničar L. Adamović u svome djelu »Führer durch die Natur der nördlichen Adria« (Vodilj kroz prirodu sjevernog Jadrana), no nažalost ova je odlična knjižica već potpuno zastarjela obzirom na promjene, koje su se odonda desile u parkovima Opatije, a osim toga danas se više ne može do nje doći. Želim naglasiti, da mi je Adamovićevo djelo služilo u mnogome kao uzor i temelj kod izrade ove knjižice.

Drug Puž Ive, direktor ustanove »Park i plaže« u Opatiji, nije žalio truda ni materijalnih sredstava da se omogući izlaženje ove potrebne knjižice. Samo njegovom nesebičnom zalaganju i rijetkom razumijevanju treba zahvaliti, što je to zaista i ostvareno. Drug Nakiš Edo, poslovođa u istoj ustanovi, stajao mi je stalno na pomoći svojim dragocjenim savjetima. Obojici želim na ovome mjestu izraziti svoju najtopliju zahvalnost.

Klima. Neobično blaga klima glavni je razlog, zbog koje mogu u Opatiji i okolini uspijevati razne subtropske biljke. Ovakvu klimu zahvaljuje Opatija prvenstveno vrlo povoljnom položaju. Ona leži u Riječkom zaljevu podno Učke, te je na taj način odlično zaštićena od hladnih i oštrih vjetrova iz unutrašnjosti. Sa sjevera je zaštićuju obronci Učke, čiji se najviši vrh diže na impozantnu visinu od 1396 m, a sa juga kvarnerski otoci Cres i Krk. Uz to imaju vrlo veliko značenje i brojni šumarci lovorike i ostalog zimzelenog rašća, koje stvara i za najžešće ljetne žege ugodnu i osvježavajuću atmosferu. Jesen je ovdje ugodna i blaga, pa, iako obiluje kišama (oktobar, novembar), ipak se ne može ni izbliza usporediti sa jeseni

u susjednom Hrv. Primorju. Već pola sata nakon kiše može se u Opatiji šetati okolinom. Kao što je jesen, tako je i zima razmjerno blaga, pa je pravi užitak šetnja uz more po krasnome suncu, između lovorike, cedrova i borova, dok se iznad nas bjelasaju snježni, suncem obasjani vrhunci Učke i planina Hrv. Primorja.

Zaštićenost od hladnih vjetrova, pomanjkanje snijega i zimskih mrazeva, a s druge strane obilje oborina i vlage, stvara neobično povoljne prilike za biljni svijet, pogotovo onaj iz južnijih krajeva. Ljetne žege, koje inače također uvjetuju prekidanje vegetacijskog perioda, znatno su ovdje ublažene obiljem zimzelenog rašća, a osim toga djelovanjem maestrala, blagog ljetnog vjetra, koji redovno svako poslije podne puše s mora prema obali. Ovakvo blago vrijeme traje često do kraja oktobra, da bi nakon 1—2 mjesečne kišne periode opet nastupili krasni sunčani dani.

Od javnih se parkova ističu u Opatiji prvenstveno dva: park »1. maj« i park »Ive Lole Ribara«.

PARK »1. MAJ«

Taj daleko najveći park leži u samome centru Opatije. On se proteže od pristaništa na sjeveru sve do »Slatine« na jugu te obuhvata na ovom potezu uglavnom čitav prostor između glavne ceste (Šetalište Maršala Tita) i morske obale. Unutar parka nalazi se nekoliko hotela i vila, zatim muzički paviljon, Gradska čitaonica, kupališta i t. d.

Park »1. maj« osnovao je 1845. godine Riječanin Scarpa. Ovdje je on kroz 37 godina, t. j. do 1882., sadio i uzgajao različite egzotične biljke iz svih krajeva svijeta. Pomorski kapetani, koji su već tada plovili po svim morima svijeta, donosili su ovamo biljke iz Kine, Japana, Južne Amerike, Australije, Pacifičkih otoka i drugih krajeva. Prema tome najstarija stabla ovoga parka potječu iz toga doba. Želja za uzgajanjem ovih nama nesvakidašnjih i neobičnih biljaka uzrokovala je, da je taj park danas pun različitih egzota; ujedno je to također i razlog jedinom manjku ovoga parka — ukoliko se to uopće može nazvati manjkom — naime, da se na račun ovih egzota zapostavilo uzgajanje mediteranskih biljaka, koje zapravo svaki posjetilac ovdje očekuje.

Postepeno se na taj način unutar sastojina lovorike razvio prekrasan park, koji je danas svojim bogatstvom i raznolikošću jedan od prvih na čitavom Jadranu. U najnovije vrijeme nastoji se međutim, da se u park unesu i najznačajniji predstavnici biljaka mediteranskih krajeva.

1882. god. prelazi ovaj park u vlasništvo »Južnih željeznica«. Tada se Opatija počinje naglo razvijati u turističko mjesto i klimatsko oporavilište. Ne samo u Opatiji, nego i u okolini, izgrađuje se sve više i brže, tako da je danas čitava obala između Preluka i Medveje pretvorena u pojas parkova i cvijeća. S tim u vezi izgrađen je i prekrasan put uz samu morsku obalu (šetalište Matka Laginje),

koji se proteže od Voloskog pa sve do Lovrana, a koji je posebno opisan na kraju ove knjižice. Na taj je način potpuno nestalo slike krša i pustoši, na koji ćemo redovno naići, ako se udaljimo svega nekoliko kilometara iz ovog područja.

Unutar parka »1. maj« možemo razlikovati dva dijela, koji nisu doduše međusobno oštro razgraničeni, ali se fizionomski razlikuju. To je južni dio (parcele 1—37) i sjeverni dio (parcele 38—70).

Južni se dio proteže od Slatine na jugu u smjeru prema pansionatu sve do linije koju čine staklenici i rasadnik, skladište, Gradska čitaonica (nekada vila »Angiolina«) i kupalište »Lido«. Ova se linija pruža uglavnom u smjeru Zapad—Istok, a sav onaj dio parka, koji se nalazi sjeverno od ove linije, nazvat ćemo sjevernim dijelom. Južni dio parka razlikuje se od sjevernog dijela prvenstveno svojom otvorenošću, t. j. u njemu ne nalazimo gustih sastojaka lovorike (ili samo vrlo rijetko), kao što je to slučaj u sjevernom dijelu. Zbog toga se u južnom dijelu susreće više egzota, dok sjeverni dio svojim gustim gajevima lovorike daje mnogo prirodniju sliku vegetacije i ujedno predstavlja ljeti idealno mjesto, gdje mjesto žage i vrućine tek mjestimično prodiru sunčevi traci kroz krošnje lovorike, a ugodan i svjež zrak upravo okrepljuje posjetioca. Kroz čitav park smještene su za odmor klupe, povezane brojnim puteljcima, pa na taj način park »1. maj« pruža i preko dana, kao i uveče, priliku za prekrasne šetnje. Pogled se svaki čas otvara iz parka prema moru, pa to još više uveličava ionako veličanstvene harmonične utiske, koje ostavlja na posjetioca ovaj predio.

Do južnog dijela parka postoje dva prilaza: jedan uz more sa same Slatine, a drugi, prirodniji, sa glavne ceste, nasuprot hotela »Central«. Uđemo li na ovaj posljednji, otvara se prema istoku razmjerno širok prostor, na kojem je smješteno nekoliko parcela. Uz sam ulaz nalaze se s obe strane po jedna manja parcela. Na desnoj, koju smo označili sa br. 1, nalazimo svega nekoliko stabala, ali zbog njihove osobitosti treba da ih поближе upoznamo. To su: *Citrus trifoliata*, *Abies Nordmanniana* i dvije palme, *Chamaerops excelsa* i *Ch. humilis*.

Trolisna naranča ili *Citrus trifoliata* (sl. 1), nalazi se uz sam ulaz, a predstavlja zapravo jednu vrst naranče, koja je srodna s pravom narančom. Na prvi pogled izgleda ovo malo neobično, jer je naše stabalce listopadno, a njegovi su listovi trodijelni (odatle i ime). Na granama ove japanske biljke nalaze se neobično snažni trnovi, pa se uglavnom samo po cvijetu i plodu može raspoznati, da se ovdje radi o srodniku prave naranče.

Sl. 1. Trolisna naranča (*Citrus trifoliata*) sa plodovima. Posve
srijeda *pitosporum*, a u pozadini vitka žumara
Citrus trifoliata mit Früchten. Vorne *Pittosporum* und ganz im Hinter-
grund *Chamaerops excelsa*

Usput treba spomenuti, da prave naranče u Opatiji, kao i u ostalom dijelu Istre, ne mogu zbog još uvijek preoštne klime normalno dozrijevati.

Nordmanova jela ili *Abies Nordmanniana* potječe sa zapadnog dijela Kavkaza. Ova prekrasna jela, koja može doseći visinu od 30 m, ima savršeno ravno stablo, na kome su u gustim pršljenima poredane grane. Igljice su na granama smještene najvećim dijelom u više redova, a ne kao u obične jele (*Abies alba*) u dva reda; zbog toga su grane mnogo gušće, a izgled stabla mnogo ljepši nego kod obične jele. Igljice imaju s donje strane dvije bijele pruge. Ovo zanimljivo crnogorično stablo vrlo rado sade po parkovima, a treba na nj pripaziti samo za neobično oštih zima.

Niska žumara (*Chamaerops humilis*) jedini je predstavnik palma, koji raste samoniklo u Evropi. Naći ćemo je u južnoj Španiji i Italiji, a u sjevernoj Africi neobično je raširena. U Africi upotrebljavaju vlakna, koja posebnim postupkom dobivaju iz listova ove palme, za punjenje jastuka i slično. Ta su vlakna vrlo čvrsta i jeftina, a nisu izvrnuta napadu moljaca. Ova je palma vrlo značajna po tome, što gotovo nema stabla, pa nije mnogo viša od 1 m. a tek se u starosti razvije donekle stablo.

Vitka žumara (*Chamaerops excelsa* ili *Trachycarpus ex.*), srodnik je pređašnje vrste. Potječe iz Japana i sjeverne Kine, gdje joj prosječna visina iznosi 2—4 m, a ponekad i više. Pri dnu lisnih peteljki nalazi se pleter vlakanaca neobične čvrstoće. Ta vlakanca upotrebljavaju u Kini umjesto konopljinog vlakna.

Treba spomenuti, da su ove dvije palme najčešće u Opatiji, te da ih nalazimo kako u parkovima, tako i u privatnim vrtovima i nasadima.

Lijeva parcela, t. j. br. 2, nešto je veća. Na njoj nalazimo slijedeće biljke: *Pinus nigra*, *Quercus ilex*, *Laurus nobilis*, *Dasylyrion serratifolium*, *Chamaerops excelsa*, *Lagerstroemia indica*, *Prunus cerasifera* var. *Pissartii* i *Cinnamomum Tamala*. Oko njih se proteže obrub od šimšira (*Buxus sempervirens*).

Pinus nigra ili crni bor potječe iz brdskih predjela jugoistočne Evrope i zapadne Azije. Što se tiče njegovog ispravnog naučnog imena, postoji ovdje još prilična neizvjesnost (tako su poznati sinonimi *P. Laritio*, *P. maritima* i dr.), no izgleda, da će najispravnije biti ime, koje je dao Host, t. j. *P. nigricans*. Visina ovoga bora iznosi 20—40 m, a kora mu je crnosiva. Igljice su mu tamnozeleno, mjestimično i crnozeleno, pa mu odatle i ime. Ovaj bor sade često

u parkovima zbog lijepog uzrasta, a dobro uspijeva naročito na vapnenačkoj podlozi.

Quercus ilex, crnika ili česmina, je vrst hrasta, koju nalazimo na više mjesta u Opatiji (tako na pr. i na šetalištu Slatina). Ovaj zimzeleni hrast razlikuje se od većine naših kopnenih vrsta po cjelovitim, kožnatim i tvrdim listovima, čiji je rub vrlo slabo nazubljen, a isto tako i po malenim, šiljatim češerima. On raste kod nas uz more i po otocima, a inače je rasprostranjen u Sredozemlju. Kad ne bi postojalo nerazumno iskorištavanje šuma i šikara u našem Primorju i Dalmaciji (pretjerana sječa i paša), po gotovo čitavoj bi se našoj obali razvila šuma crnike. Međutim sjećom i pašom ova je šuma pretvorena najvećim dijelom u guštare, t. zv. makije, ili u kamenjare. Makije se sastoje od grmova prosječne visine 1—2 m, a mjestimično su tako guste, da su gotovo neprohodne. Što se tiče biljnog sastava, u njima nalazimo gotovo iste biljke kao i u šumi crnike, samo što uopće nema stabala. U koliko sječa i paša ide i dalje, razvijaju se iz makija kamenjare, koje svojom pustoši daju našoj obali žalostan izgled. Najveći dio biljaka su ovdje jednogodišnje vrste, koje ljetnu žegu proživljuju u obliku sjemenaka, a samo mjestimično nalazimo po koji grmić. Tako kamenjara daje preko ljetnih mjeseci sliku popaljene pustoši. Posve naravno, ako isključimo djelovanje sječe i paše, razvoj vegetacije ići će opet u smjeru: kamenjara — makija — šuma crnike. Zbog toga nalazimo kod nas samo mjestimično šume crnike, na pr. na Rabu (glasovita šuma »Dundo«), Mljetu, Korčuli i Braču.

Laurus nobilis, lovorika ili lovor, potječe iz zapadne Azije. Već je u uvodu istaknuta njegova važnost za parkove, a posebno njegovo značenje za Opatiju i okolinu. Ta je važnost tolika, da je svojedobno L u j o A d a m o v i ć, jedan od najpoznatijih botaničara naše starije generacije, napisao ovo: »Grb Opatije trebao bi svakako da sadrži grančicu lovorike, punu cvjetova i boba, jer je lovorika zaista najbolja značajka Opatije, njen najljepši ukras i ponos«. Nigdje na svijetu nema, prema A d a m o v i ć u, tako krasnih šuma lovorike, kao što je to u Opatiji.

Lovorika uspijeva i na vrlo siromašnom tlu, a pomlađivanje njezinih sastojina vrlo je intenzivno, pače se pojačava, ako se lovorika reže. Zbog tih svojstava smatra A d a m o v i ć da bi se lovorikom trebalo vršiti pošumljavanje u mnogo većoj mjeri, nego što je to običaj. Tome treba pridodati i znatan interes za list lovorike, koji se, kao što je poznato, traži kao začim, pa da se uoči puno značenje, koje ima ova biljka za naše krajeve.

168. *Adiantum cuneatum*
 169. *Aciantum cuneatum* var. *gracillimum*
 170. *Adiantum capillus Veneris*
 171. *Nephrodium dryopteris*
 172. *Polystyrium lonchitis*
 173. *Chlorophytum comosum* var. *variegatum*
 174. *Chlorophytum comosum*
 175. *Photinia serrulata*
 176. *Selaginella Emmeliana*
 177. *Chamaedorea Arenbergiana*
 178. *Howea Forsteriana*
 179. *Datura cornigera*
 180. *Brahea armata*
 181. *Cestrum porphyreum*
 182. *Coleus Blumei*
 183. *Ageratum mexicanum* var. *pumilum*
 184. *Achyranthes sessilis*
 185. *Iresine Lindenii*
 186. *Asparagus crispus*
 187. *Asparagus Sprengeri*
 188. *Asparagus plumosus*
 189. *Arabis alpina*
 190. *Castanea sativa*
 191. *Spartium junceum*
 192. *Picea excelsa*
 193. *Ficus carica*
 194. *Tamarix gallica*
 195. *Pinus nigra*
 196. *Pinus halepensis*
 197. *Robinia pseudoacacia*
 198. *Pinus pinaster*
 199. *Canna indica*
 200. *Salvia splendens*
 201. *Zinnia elegans*
 202. *Tagetes patulus*
 203. *Tagetes erectus*
 204. *Resmarinus officinalis*
 205. *Alyssum maritimum*
 206. *Glyceria fluitans*
 207. *Linaria cymbalaria*
 208. *Coronilla emeroides*
 209. *Pinus brutia*
 210. *Picea orientalis*
 211. *Pseudotsuga Douglasii*
 212. *Cephalotaxus pedunculata*
 213. *Mahonia japonica*
 214. *Melia Azedarach*
 215. *Albizzia Julibrissin*
 216. *Elaeagnus angustifolia*
 217. *Citrus medica*
 218. *Diospyros lotus*
 219. *Polygonum baldschuanicum*
 220. *Ampelopsis tricusoidata*
 221. *Ampelopsis quinquefolia*
 222. *Morus alba* var. *pendula*
 223. *Tecoma radicans*
 224. *Kenthranthus ruber*
 225. *Ilex aquifolium* var. *ferox*
 226. *Viola odorata*
 227. *Berberis verruculosa*
 228. *Viburnum Carlesii*
 229. *Viburnum rhytidophyllum*
 230. *Teucrium chamaedrys*
 231. *Nymphaea alba*
 232. *Berberis Julianae*
 233. *Poinciana Gilliesii*
 234. *Dolichos Lablab*
 235. *Populus virginiana*
 236. *Acer campestre*
 237. *Deutzia Lemoinei*
 238. *Philadelphus coronarius*
 239. *Symphoricarpus racemosus*
 240. *Lycium europaeum*
 241. *Spiraea chamaedryfolia*
 242. *Spiraea Bumalda*
 243. *Pistacia terebinthus*
 244. *Ceratonia siliqua*
 245. *Cornus sanguinea*
 246. *Cornus mas*
 247. *Carpinus orientalis*
 248. *Ostrya carpinifolia*
 249. *Fraxinus ornus*
 250. *Clematis flammula*
 251. *Ulex europaeus*
 252. *Celtis australis*
 253. *Platanus orientalis*
 254. *Ceratonia siliqua* var. *edulis*
 255. *Clerodendron foetidum*

S A D R Ž A J — I N H A L T:

Uvod	3
Park »1. maj«	7
Park »Ive Lole Ribara«	57
Obalna šetališta (M. Laginje)	64
Šumska šetališta	75
Der Park »1. maj«	75
Der Park »Ivo Lola Ribar«	97
Die Promenaden	98
Popis biljaka — Verzeichnis der Pflanzenarten	99